

тропогенного впливу, про рівноправну взаємодію, яка б забезпечувала гармонійний розвиток суспільства і природи. З тези про рівноправність людського світу і світу природи логічно випливає висновок про те, що етичні норми і правила, які донедавна функціонували виключно у суспільстві, повинні бути розповсюджені й на взаємовідносини людини зі світом природи, а метою природоохоронної діяльності стає прагнення зберегти природний світ як такий, незалежно від утилітарних міркувань щодо його корисності. У цьому контексті ми цілком поділяємо точку зору представників так званого біотичного функціоналізму в соціальній екології, котрі вважають, що моральні норми і соціальні інститути мають своїх двійників у природному світі.

Стверджуючи необхідність розуміння розвитку природи і суспільства як процесу коеволюції, спільного розвитку і взаємовигідної взаємодії, зазначимо, що у сучасній науці не існує єдиного тлумачення змісту коеволюції [10]. Дехто з науковців суть коеволюції вбачає у збереженні природи у відносно незмінному вигляді, що видається нам у принципі неможливим з урахуванням активної природоперетворювальної сутності людини, інші наполягають на необхідності збереження рівноваги, балансу між людиною і природою [7]. Попри існуючі розбіжності у поглядах, вчені єдині у думці, що долі людства та природи є нероздільними. А тому спроби вирішити суто "людські" проблеми за рахунок природи або навпаки заздалегідь приречені, діяльність по охороні природи продиктована необхідністю зберегти природний світ заради нього самого. Відтак, саме екоцентристська система цінностей має бути покладена в основу формування сучасної екологічної культури.

На наш погляд, екоцентристський тип екологічної свідомості – це система ціннісних уявлень про світ, для якої характерні пріоритет екологічної доцільності, прагнення до рівноправної взаємодії суспільства з природою і визнання самоцінності природного світу.

Екоцентристська системи цінностей не є такою, що відразу і безперечно сприймається широким загалом. Тому першим кроком на шляху встановлення нових принципів взаємодії суспільства з природою має бути усвідомлення необхідності їх щонайменше науковою громадськістю, розробка теоретичних підвалин і засад взаємодії суспільства з природою. У подальшому ці напрацювання мають пропагуватися і втілюватися у суспільну свідомість через активні ідеологічні, виховні, роз'яснювальні заходи тощо. Проблема полягає у тому, що часу на послідовне розгортання такої діяльності практично нема, оскільки, як вже зазначалося, нині існують об'єктивні передумови для перетворення екологічної кризи на катастрофу. Як слушно зауважує М. Мойсєєв, "людству для того, щоб забезпечити своє майбутнє, належить змінити моральні принципи настільки глибоко, як це відбулося на зорі становлення суспільства, коли норми поведінки серед неоантропів замінила людська мораль" [9].

Література

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. В 2-х т. – К.: Генеза, 1993, т. 1. – С. 135.
3. Вебер М. Избранное. Образ общества. – М.: Юрист, 1994. – С. 414.

4. Грабинський І.М. Еколого-економічна система України: порівняльний аналіз. – Львів: НТШ, 1997.
5. Гринів Л.С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – С. 205.
6. ДЕРЕБО С., ЯСВИН В. Две модели экологии// Человек. – 1998, № 1. – С. 34-40.
7. Дискуссионный клуб: стратегия выживания/ А. Урсул, В. Сухомлинова, Ю. Шкопенко// Общественные науки и современность. – 1994, № 4. – С. 140.
8. Кочергин А., Марков Ю., Васильев Н. Экологическое знание и сознание.-Новосибирск,1987. – С. 130.
9. Материальное и духовное в социальном развитии/ А. Лысенко, А. Горак, Т. Ящук и др. – К.: Вища школа, 1986.
10. Моисеев Н. Человек и биосфера. – М.: Молодая гвардия,1990. – С. 257.
11. Основы социоекологии/ За ред. Г. Бачинського. – К.: Вища школа,1995. – С. 31.
12. Пегов С., Пузаченко Ю. Природа и общество на пороге XXI века// Общественные науки и современность. – 1994, № 5. – С. 149.
13. Філософія. Курс лекцій/ За ред. Г. Горак. – К.: Либідь,1993.
14. Яницкий О. Энвайронментальная социология вчера и сегодня// Общественные науки и современность. – 1993, № 2. – С. 76.

УДК 339.138.001.76

Доц. А.М. Вічевич, канд. екон. наук;
асист. Т.В. Вайданич – УкрДЛТУ

МІСЦЕ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СПОЖИВАЧІВ

Обґрунтовується необхідність у неперервній багатоступеневій екологічній освіті. Формуються завдання освіти з метою формування екологічної свідомості споживачів.

Doc. A.M. Vichevych, T.V. Vaydanych

The place of education in the system of consumers' environmental awareness formation

The necessity for continuous multi-stage ecological education is substantiated in the article. Educational tasks are established in order to form environmental awareness of consumers.

Досвід розвинутих країн зарубіжжя свідчить, що для стійкого розвитку суспільства, забезпечення конкурентноздатності країни на світовому ринку, необхідні значні зусилля у напрямку розвитку економічної та екологічної освіти. Попередити і не допустити екологічну безвідповідальність можливо тільки за умови формування на Землі "критичної маси" людей, що усвідомлюють наявність екологічних проблем, знають шляхи їх вирішення та готових до подальших дій. Очевидно, що домінуюча роль у підготовці таких спеціалістів повинна належати технічним університетам, що володіють достатнім інтелектуальним потенціалом. Це диктується логікою вирішення екологічних проблем, що потребують не тільки фундаментального, але й технічного практичного підходу [1]. Однак, в Україні досі не прийнятий закон про неперервну екологічну освіту. Метою такої освіти має бути формування екологічного світогляду, заснованого на єдності людини та природи. Завдання

екологічної освіти: формування високої культури відношення до природи і нової системи цінностей змалку; виховання соціально-екологічної активності населення; розвиток здатності моделювання та прогнозування наслідків діяльності по відношенню до навколишнього середовища; забезпечення можливості отримання основних уявлень про природні екосистеми та шляхи безпечної взаємодії людини та навколишнього середовища.

Найважливіші **принципи** екологічної освіти:

- 1. Неперервність.** В Україні відчувається істотна невідповідність між рівнем розвитку екологічної освіти і наростанням негативних змін у навколишньому середовищі. Змінити цю ситуацію можна через створення системи неперервної екологічної освіти: сім'я, дитячий садочок, середні та вищі навчальні заклади, післявузівська освіта, просвіта населення, громадські організації, екологічне навчання на підприємствах та в організаціях.
- 2. Цілісність.** Такий підхід передбачає постійне поповнення знань про навколишнє середовище, про можливість запобігання екологічним катастрофам, про захист від екологічної небезпеки, про нові досягнення у науці і техніці та можливості ведення екологічного підприємництва.
- 3. Міждисциплінарність.** Глобальний характер екологічних проблем розмиває межі між конкретними областями знань, і, відповідно, потребує нового підходу до охорони навколишнього середовища на основі екологізації всіх наук, як природничих, так і гуманітарних. Екологічна освіта повинна бути інтегрована в усі області екологічного виховання. Причому не необхідно обмежуватись викладенням суто екологічних дисциплін на екологічних спеціальностях, необхідно включати екологічні задачі, проблеми та питання у кожен дисципліну (фундаментальну, спеціальну, інженерно-технічну чи гуманітарну).
- 4. Зв'язок глобального і регіонального та взаємозв'язок поколінь.** Екологічна освіта має охоплювати всі, без винятку, вікові і соціальні групи населення, всі регіони і населені пункти. Взаємозв'язок екологічного виховання та освіти дозволить закласти та розвинути екологічні принципи мислення на рівні емоцій.

Отже необхідно сформувати систему екологічної освіти (рис. 1).

Фундамент екологічної освіти будується за допомогою:

- 1. Держави** (державні, регіональні та місцеві органи). Державні органи забезпечують цільовим фінансуванням програму екологічної освіти; забезпечують контроль за її виконанням.

2. Освітніх закладів (дошкільні установи, школи, ліцеї, коледжі, гімназії, вузи). Заклади освіти забезпечують насичення дисциплін проблемами і підходами до розв'язку питань охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування. На другій Всеукраїнській конференції екологічної громадськості "Екологічна політика та впровадження принципів сталого розвитку в Україні: участь громадськості" (14-16 грудня 2001р. у Києві) було запропоновано ввести до базового курсу навчальних закладів всіх рівнів курс з екології, забезпечити нормативно-правовий, навчально-методичний і

фінансово-економічний розвиток освітньо-виховних закладів, пріоритетними напрямками діяльності яких є екологічна освіта; припинити процес ліквідації та об'єднання позашкільних закладів освіти еколого-натуралістичного напрямку; створити при Міністерстві освіти і науки України Громадську раду неурядових організацій природоохоронного спрямування, що працюють у сфері екологічної освіти.

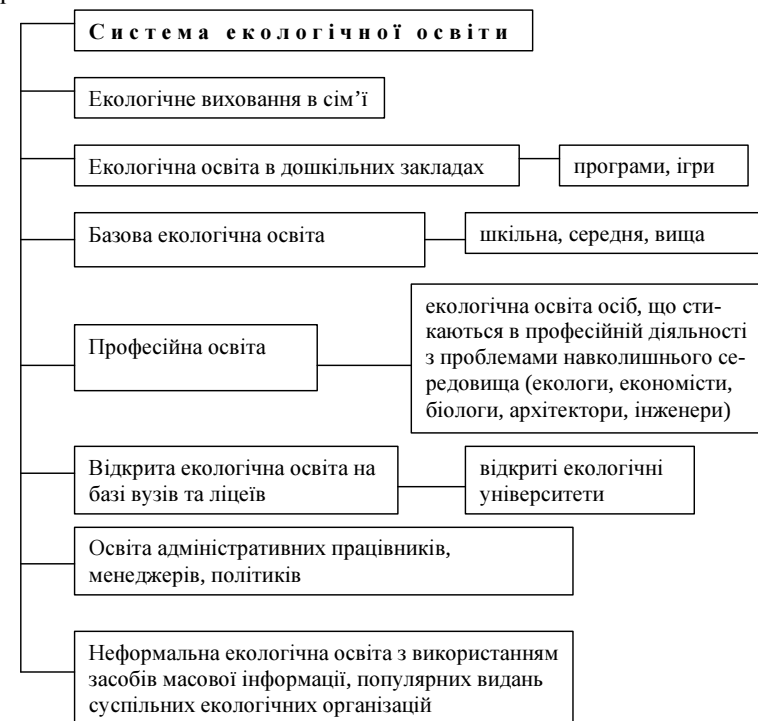

Рис. 1. Система екологічної освіти

- 3. Засобів масової інформації** (радіо, телебачення, газети, журнали та Інтернет). ЗМІ створюють програми (освітні, пізнавальні, рекламні) по екологічних проблемах, вказують реальні шляхи їх вирішення.
- 4. Громадських організацій.** Громадські організації розвивають досвід екологічної освіти, роблять його масовим та високоефективним.
- 5. Політичних партій.** Політичні партії повинні регулярно займатись роботою, вводити в свої програми екологічні питання і пам'ятати про них не тільки під час передвиборної боротьби.
- 6. Сім'ї.** Батьки, часто на власному прикладі, повинні багато уваги приділяти екологічному вихованню дітей.
- 7. Церкви.** Церква може закликати до належного ставлення до охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів.

8. Екологічної освіти на підприємствах та в організаціях. Процеси світової соціально-економічної перебудови породили цільову настанову діяльності менеджерів на еколого-орієнтоване управління. Виявилось (це підтверджується прикладами більше 50 основних світових компаній), що вирішувати екологічні проблеми, які виникають у процесі функціонування підприємств, можна тільки за допомогою впровадження екопрограм в промислову, торгову і фінансову діяльність, тісно взаємодіючи з урядом і суспільними структурами. У Німеччині, наприклад, від 20 до 25 % загального промислового виробництва – продукція, покликана вирішувати екологічні проблеми. На Заході, щоб завоювати конкурентну перевагу, багато фірм виділяють значні кошти для інтенсивної екологічної підготовки персоналу. Це відбувається у формі спеціальних екологічних курсів на фірмах, фінансування навчання або одержання ступеня в університетах і школах бізнесу і т.д. Заохочується наставництво з боку самих працівників, а також їхній особистий внесок в екологічне раціоналізаторство. Використання цього досвіду було б, на наш погляд, корисним для українських підприємств.

Але для досягнення максимального екологічного ефекту недостатні тільки законодавчі зусилля в напрямку екологічної освіти, необхідними передумовами є екологічні, добровільні ініціативи підприємств та організацій і сформовані екологічні потреби суспільства. Без попиту на екологічно-орієнтовану продукцію, підприємства не сконцентрують свою увагу на екологізації виробництва. Система неперервної екологічної освіти може допомогти сформувати новий тип споживача – екологічно свідомого та вимогливого. Адже, як свідчать дослідження, типовий споживач екологічно-чистої продукції – заможна, освічена жінка з малими дітьми, що бажає зберегти здоров'я своє, родини і майбутніх поколінь [1]. Діти являють собою не тільки серйозну купівельну силу, але й можуть впливати на рішення батьків щодо покупок. Вони є найперспективнішими споживачами і посередниками між виробником та батьками. Більш ніж третина батьків в США змінюють свою купівельну поведінку щодо екологічного товару через те, що цього вимагають їхні діти [1]. Оскільки 54 % споживачів читають інформацію на етикетках [1], вони змалечку повинні бути поінформовані, як відрізнити екологічно-безпечний товар. Дослідження, проведені у Великобританії в торговій сітці супермаркетів TESCO, показали, що понад 50 % споживачів згодні заплатити за товари додаткову ціну, знаючи, що вони є безпечні для довкілля. У США така група споживачів становить понад 30 %. Але в реальній ситуації у цих країнах тільки 10 % споживачів погодились фактично звернути увагу і заплатити за екологічно орієнтовані товари при їх купівлі [2]. Основні причини, які пояснюють малу активність споживачів при купівлі цих товарів – екологічні знаки невідомі споживачам і не існує єдиної системи нанесення екологічної інформації.

Отже, тільки об'єднання зусиль суспільства, держави, підприємницьких структур, освіти та науки допоможуть вирішити проблеми гармонізації

взаємозв'язків з природою. І в стратегії розвитку освіти та науки в Україні екологічний блок повинен займати одне з цільних місць.

Література

1. **Концепция** экологического образования в техническом университете. Санкт-Петербургский государственный технический университет, 2000.
2. **J. Ottman.** Green marketing. NTS Business Books, 1994.
3. **A. Donald.** Sustainable marketing. London, 1999.

УДК 331.024.2: 658

Доц. В.І. Сабадош, канд. екон. наук. – УкрДЛТУ

ІНФРАСТРУКТУРА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ

Наведено визначення основних типів інфраструктури та вплив транспортної інфраструктури на розвиток і розміщення продуктивних сил.

Doc. V.I. Sabadosh – USUFWT

Infrastructure and its effects on the allocation of productive forces

The definition of the main types of infrastructure and effects transport infrastructure on the development and allocation of productive forces has been given

У словнику іншомовних слів [1, ст. 293] подається таке поняття інфраструктури: "Інфраструктура (від лат. Infra – нижче, під і структура) – сукупність галузей та видів діяльності, що обслуговують як виробничу, так і невиробничу сфери економіки".

Класик теорії інфраструктури шведський вчений Р. Іохімсен під інфраструктурою розуміє сукупність матеріальних, персональних та інституційних видів діяльності та їх організацій, що сприяють створенню господарської єдності території та підвищенню рівня господарської діяльності [2, ст. 14; 3, ст. 99].

Матеріальна інфраструктура створює матеріальні передумови господарського розвитку в розумінні надання бази послуг. Р. Іохімсен до цієї інфраструктури відносить:

- сукупність споруд, обладнання і засобів підприємств і організацій у сфері енергозабезпечення, транспортного обслуговування та телекомунікацій;
- споруди для захисту і поліпшення природних ресурсів, а саме греблі та засоби захисту від припливів, системи осушення та зрошування, заходи для запобігання ерозії земель (лісозахист і лісонасадження);
- заклади державного управління, освіти та дослідницькі, а також оздоровчого та соціального забезпечення.

Р. Іохімсен зазначає, що матеріальна інфраструктура представляє собою значну частину реального капіталу.

Функції інституційної інфраструктури за Р. Іохімсеном полягають у виробленні такого внутрішнього правопорядку в умовних рамках якогось господарського організму, за якого результати господарської діяльності всіх суб'єктів забезпечували б рівність ефекту для них.